

Broedvogels Vondelpark 1976-1980

In 1980 is door de Vogelwerkgroep Amsterdam een lange traditie voortgezet: het inventariseren van de broedvogels in het Vondelpark. Deze traditie gaat terug tot 1890, toen Jac.P.Thijssse begon met de eerste systematische vogelwaarnemingen in het toen nog jonge park (Heimans & Thijssse 1901). In de periodes 1944 t/m 1948 werd de traditie voortgezet door P.W.Branders en A.J. Cnoot Koopmans, welke laatste tevens nog een inventarisatie verrichtte in 1954. Daarna werd de draad weer opgepakt in 1973 door Jaap Stoffels en Wouter van der Weijden, die het volhielden tot 1979. Toen dreigde de reeks, door verhuizing resp. drukke werkzaamheden te worden afgebroken. Gelukkig echter bleken enkele leden van de VWG bereid de inventarisaties voort te zetten: Annie Arntzen, Mieke Branders, Wim van der Schot, Ed Veling, Fred Vogelzang en, terug van weggeweest, P.W.Branders ! Deze laatste zag zelfs kans in zijn eentje ongeveer evenveel waarnemingen te verzamelen als de overige waarnemers bij elkaar. Aan hem dragen wij dit artikel dan ook op.

Dit artikel bevat een kompakt overzicht van alle resultaten over de periode 1976 t/m 1980. De resultaten over de periode 1890 t/m 1975 werden reeds elders gepubliceerd (Branders e.a. 1976). De lezer wordt vooraf gewaarschuwd dat vergelijking tussen de verschillende jaren maar beperkt mogelijk is: door verschillen tussen waarnemers en door verschillen in waarnemingsintensiteit, waarnemingsmethoden en interpretatiemethode. Om de kans op verkeerde interpretatie zo klein mogelijk te houden volgt eerst een korte verantwoording van de in 1980 gevolgde methode.

Methode

Komplete inventarisaties werden verricht in de vroege ochtenden van 15/3, 12/4, 17/5 en 9/6, in totaal dus 4 keer. Dat is minder dan de 6 à 7 complete inventarisaties in de voorafgaande jaren, maar daar staat tegenover dat tussentijds frequent gedeelten van het park werden geïnventariseerd door P.W. en Mieke Branders, met wat aanvullende incidentele waarnemingen van Wouter van der Weijden.

De meeste soorten werden geïnventariseerd via de methode van het karteren van zingende $\delta\delta$. Daarnaast werden meer direkt op broeden wijzende waarnemingen genoteerd, zoals het voeren van jongen. Bij watervogels werd gelet op nesten, pulli en/of langdurige aanwezigheid van paartjes, bij kraaiachtigen op bewoonde nesten en op aanwezigheid zonder meer. Huismus en Spreeuw werden niet of nauwelijks kwantitatief geïnventariseerd en kennelijk "gekweekte" soorten zoals Zwarte Zwanen in het geheel niet. De Merel werd niet gekarteerd, maar 2 keer tijdens een snelle fietsronde gedurende de ochtend-piek "geturft".

Als grens van het park werden de belendende huizen aangehouden. Vogels zingend of broedend in of op deze huizen werden meegerekend, met uitzondering van (enigszins willekeurig) Huismus, Spreeuw, Houtduif en Gierzwaluw. Het is dus mogelijk dat bijvoorbeeld Turkse Tortels en Zanglijsters zijn meegerekend die broedden aan de andere zijde van de huizen.

Na afloop van het seizoen werden alle relevante waarnemingen verzameld op stippenkaarten, één voor iedere soort. Op basis van de aldus verkregen patronen werden de uiteindelijke schattingen verricht door Wouter van der Weijden, teneinde de vergelijkbaarheid met vorige jaren te waarborgen. De schattingen betreffen territoria en dus niet noodzakelijkerwijs broedgevallen. Van een territorium werd gesproken bij tenminste 2 (zang)waarnemingen over een periode van tenminste 14 dagen op ongeveer dezelfde plaats. Dit criterium werd echter verscherpt voor bijvoorbeeld de Roodborst (weglaten waarnemingen vóór 1 mei) en enkele andere soorten (zie onder).

Voor de meeste soorten was, zoals gebruikelijk, géén exakt getal aan te geven en werden twee schattingen gegeven: een maximum en een minimum. Daarbij werd rekening gehouden met methodische verschillen t.o.v. voorgaande jaren, zoals een geringer aantal juniwaarnemingen, minder frequent noteren van gelijktijdige zang en minder intensief zoeken naar nesten van kraaiachtigen.

Resultaten

De eindschattingen voor alle soorten zijn aangegeven in de tabel, die tevens de resultaten geeft voor 1976 t/m 1979. Welke verschillen zijn nu zichtbaar? Allereerst valt op dat 1980 tenminste één zekere nieuwe broedvogel heeft opgeleverd: de Meerkoet. Fred Vogelzang vond daarvan op 9 juni een nest met pulli nabij de uitgang Amstelveense Weg. Voor zover bekend is dit het eerste broedgeval uit de geschiedenis van het Vondelpark!

Ook de Kuifeend heeft zich voor het eerst gedurende het hele inventarisatie-seizoen in het park opgehouden. Nog op 9/6 werd een paartje waargenomen bij de uitgang Koninginneweg. Of het tot broeden is gekomen hebben we door het geringe aantal inventarisaties in juni niet kunnen vaststellen, maar uitgesloten is het allerm minst. Om dezelfde reden tasten we in het duister over het al dan niet broeden van Boomvalk en Spotvogel.

Een andere verrassing was dat in mei geruime tijd een 6 Bonte Vliegenvanger zong nabij een nestkast bij het Melkhuisje. We hebben de soort (nog) niet in de lijst opgenomen, niet zozeer omdat geen ♀ werd waargenomen (dat is immers niet het criterium), maar omdat van het ♂, ondanks speciale aandacht, na ca. 2 weken geen glimp meer werd waargenomen. Ook de Fitis ontbreekt om die reden in de lijst. Zou de, landelijk gezien, nog steeds in opmars zijnde Bonte Vliegenvanger zich ook in het Vondelpark gaan vestigen? Het ziet er naar uit dat de Posuil dat inmiddels heeft gedaan. Na eerdere waarnemingen in 1977 en 1979 werden in 1980 exemplaren waargenomen van april tot in augustus, met op 17 mei een roepend paartje. Informatie van laatstgenoemd type ontbrak in 1979, reden waarom we de soort toen nog voorzichtigheidshalve hadden geschat op 0-1. Vroegere waarnemingen van deze soort zijn schaars. Cnoop Koopmans (mond.med.) zag in 1948 één exemplaar in maart, april en mei.

Letten we op de overige soorten, dan valt op dat maximum en minimum veelal verder uiteen liggen dan in vorige jaren. Oorzaak daarvan is het minder frequent noteren van gelijktijdige zang, van nesten en van zingende Spreeuwen en Houtduiven, gevoegd bij het gering aantal waarnemingen. Signifikante veranderingen zijn bij dergelijke ruime schattingen nauwelijks te verwachten en inderdaad ook nauwelijks gevonden. Slechts van twee soorten lijkt het aantal territoria significant gewijzigd t.o.v. 1979: Pimpelmees en Boomkruiper. In beide gevallen betreft het een afname.

Volledigheidshalve vermelden we nog wat potentiële broedvogels die in 1980 in het park zijn waargenomen zonder indicatie van broeden: Koperwiek (laatste waarneming 27/4), Sijs (1/2), Gekraagde Roodstaart (4/5), Staartmees (2 ex. op 29/3, eerste waarneming sedert 1975), Groene Specht (1 ex. op 12/4, voor zover bekend de eerste waarneming sedert vóór de oorlog, toen de soort zou zijn waargenomen door Veling sr.), Blauwe Reiger (voormalig broedvogel), Scholekster (17/5) en Visdiefje (baltsend o.a. op 23/4 boven opgespoten grond).

Diskussie

Bezien we het geheel, dan valt op dat het aantal broedvogelsoorten in 1980 tenminste 27 heeft bedragen. Dat is een toename vergeleken met de jaren 1973-1979, waarin het minimum varieerde van 23 tot 26. Overigens is het aantal daarmee nog niet op het peil van 1944 - 1948, toen het minimum schommelde tussen 30 en 36.

Hoe is de recente toename te verklaren? Voor wat betreft Meerkoet en Kuifeend is onze hypothese dat we te maken hebben met een effect van het uitdiepen van een aantal vijvers dat de laatste jaren heeft plaatsgevonden in het kader van ophogingswerken. Beide soorten houden van wat dieper water. Daarnaast hebben ze overigens nóg een ding gemeen: hun voorliefde voor de Driehoeksmossel. Zou die soort zich eveneens in het park hebben gevestigd?

Duidelijk is in elk geval dat zelfs zo'n relatief goed onderzocht stadspark als het Vondelpark nog allerlei avifaunistische verrasingen kan bieden. Ook om die reden lijkt voortzetting van de waarnemingenreeks van belang. Bij de inmiddels alweer begonnen inventarisatie voor 1981 zou nog wat beter kunnen worden gelet op gelijktijdige zang, op nesten van kraaiachtigen en op late broeders als Kuifeend, Spotvogel, Tuinfluiter en Boomvalk.

Met dank aan Mevr. A.C.Arntzen, Mieke Brander, P.W.Branders, A.J.Cnoop Koopman, Wim van der Schot, Henk Tichelaar, Ed Veling en Fred Vogelzang voor gegevens en/of commentaar.

Literatuur

Branders P.W., J.Stoffels & W.J.van der Weijden. De broedvogels van het Vondelpark sedert 1890. Het Vogeljaar 24: 140-149 (1976).
Heimans E., & Jac.P.Thijssen. In het Vondelpark. Amsterdam (1901).

Jaap Stoffels

Wouter J.van der Weijden

BROEDVOGELS VONDELPARK 1976-1980: Geschat aantal territoria.

	<u>1976</u>	<u>1977</u>	<u>1978</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>
"Wilde"Eend	+	+	+	8-12	9-12
Kuifeend	-	-	-	-	0-1
Waterhoen	8-12	12	7-10	9-12	7-12
Meerkoet	-	-	-	-	1-3
Torenvalk	-	-	-	0-1	-
Boomvalk	-	-	-	0-1	0-1
Holenduif	4-5	5-7	6-9	7-10	4-8
Houtduif	35-50	50-70	40-60	50-65	35-60
Turkse Tortel	8-12	11-13	7-11	8-12	5-9
Bosuil	-	-	-	0-1	1
Halsbandparkiet	-	1	1	0-1	1
Grote Bonte Specht	0-1	1-2	1-3	0-1	1-2
Kleine Bonte Specht	-	-	-	0-1	-
Winterkoning	16-18	18-22	21-27	20-26	20-30
Heggemus	14-16	18-26	15-25	23-30	15-25
Zanglijster	30-38	32-37	25-35	20-30	20-35
Merel	105-140	100-135	100-140	90-135	80-120
Roodborst	3-4	2-3	5-7	2-3	2-6
Zwartkop	1-3	2-4	3-6	4-8	3-5
Tuinfluitier	-	1-2	-	-	0-3
Braamsluiper	-	-	-	0-1	-
Tjiftjaf	5-8	7-10	8-11	8-12	4-10
Spotvogel	-	-	-	-	0-1
Grauwe Vliegenvanger	1-3	6-9	5-8	6-9	3-6
Koolmees	11-17	14-16	18-25	20-25	20-30
Pimpelmees	14-17	16-23	25-35	25-30	18-25
Boomkruiper	5-7	7-10	6-10	10-15	6-10
Groenling	4-5	7-10	8-13	7-10	5-9
Vink	6-8	6-9	7-10	4-7	5-10
Huis-mus	+	+	+	+	+
Spreeuw	15-20	15-25	20-35	20-30	5-30
Kraai	3-4	4-5	4-5	5	2-4
Kauw	1-2	1	1-2	1-2	1-3
Ekster	8	10-12	7-8	7-8	4-8
Gaai	3-4	3-5	5-7	4-7	2-4
Totaal territoria (excl. Wilde Eend, Huis- mus en Halsbandparkiet)	<u>300-402</u>	<u>348-468</u>	<u>344-502</u>	<u>350-497</u>	<u>269-471</u>
Totaal soorten (excl. Halsbandparkiet)	24-25	26	25	24-30	27-31